

IZ STRANE POLJOPRIVREDE

Inž. Bogdan Šestan

Poljoprivredni fakultet, Zagreb

NOVA KRETANJA U RAZVITKU STOČARSTVA I TRŽIŠTU STOČNIH PROIZVODA U ZEMLJAMA ISTOČNE EVROPE

Poljoprivreda zemalja istočne Evrope razvijala se u poslijeratnom periodu u znaku stagnacije proizvodnje, koja dugi niz godina nije uspjela dostići čak ni predratni nivo. Poteškoće, nastale neravnomjernim i neadekvatnim razvitkom u poljoprivredi, stvarale su dugo godina ozbiljne probleme ekonomske, društvene i političke prirode.

Razlozi za tako nepovoljno kretanje u poljoprivredi poznati su i analizirani s ekonomskog i društvenog aspekta. U SSSR-u je poljoprivreda bila nekoliko godina u procesu oporavljanja od ratnih pustošenja i gubitaka, a kasnije sve do 1953. godine, nepodesna organizaciona struktura, nedostatak stimulatavnog nagrađivanja, kruti sistem otkupa i sistem MTS nisu omogućavali značajnije napredovanje u poljoprivredi, koje bi išlo ukorak s napretkom u ostalim granama privrede, a za koje su postojali najvažniji potrebni kadrovski i tehnički uslovi.

U ostalim zemljama istočne Evrope bila je poljoprivreda u sličnoj situaciji. Mjere za socijalistički preobražaj sela i modernizaciju poljoprivrede bile su često nekritično prenošene iz prakse SSSR-a, pa su nepodesne forme kolektivizacije dovodile do stagniranja i opadanja proizvodnje. Makar su za razvitak poljoprivrede u zemljama istočne Evrope investirana značajna sredstva — u periodu od 1950. do 1953. ulagano je godišnje u pojedinim zemljama od 7,5 do 17,6% od ukupnih investicija (u Jugoslaviji je to iznosilo u periodu od 1950. 1955. svega 5,3%), ta sredstva nisu zbog navedenih društvenih i privrednih problema dala odgovarajuće rezultate. Proizvodnja je stagnirala ili sporo napredovala, prouzrokujući ozbiljne disproporcije u cjelokupnom privrednom razvitku.

U stočarstvu, kao intenzivnoj grani proizvodnje naročito se plastično odražavalo takvo stanje. Više nego u bilo kojoj drugoj grani, nezainteresiranost proizvođača pokazivala se u slaboj produktivnosti, slabom porastu stočnog fonda i u nedovoljnoj kvaliteti proizvoda. U najosjetljivijoj, ali i najvažnijoj grani stočarstva, u govedarstvu brojno stanje goveda još je 1953. u SSSR-u bilo manje za 1,8 milijuna grla nego 1916. godine, a čitavih 10,2 milijuna manje od rekordnog stanja u 1928. godini. Poljska i ČSSR nisu još 1958. dostigle broj goveda iz 1938., a loše je stanje bilo i u Bugarskoj, gdje su, prilikom masovne kolektivizacije, seljaci poklali izvješan broj stoke.

Nakon 1953. godine, a pogotovo od 1955. nadalje, došlo je, međutim, do značajnih promjena u agrarnoj politici, koje su brzo ispoljile snažan efekt na razvitak poljoprivrede. U većini tih država likvidiran je sistem MTS, ublažen je obavezni otkup, povišene su do tada neekonomske cijene poljoprivrednih proizvoda, zauzet je elastičniji stav prema kolektivizaciji, uveden je stimulatavniji način nagrađivanja, a u materijalnom pogledu pojačano je snabdijevanje poljoprivrede s investicionim i reprodukcionim materijalom.

Te su promjene nastale zbog povećanja broja stanovništva, zbog sve bržeg procesa urbanizacije, promjene strukture i povećanja dohotka i kupovne moći stanovništva, zbog čega su porasle potrebe za kvalitetnijom prehranom, a povećani su i

zahtjevi prerađivačke industrije za poljoprivrednim sirovinama. Svi su ovi faktori doveli do novih pogleda državnih i političkih foruma na probleme agrarne politike, naročito u SSSR-u.

Rezultati takve politike nisu izostali, pa je došlo do snažnog povećanja stočnog fonda, što pokazuje ova tabela:

STOČNI FOND U SSSR-u (milijuni grla)

Vrsta stoke	1954.	1955.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	Plan 1965.
Krave	25,2	26,4	27,7	29,0	31,4	33,3	33,9	49,0
Ost. goveda	30,6	30,3	31,1	32,4	35,4	37,5	40,3	60,0
Svinje	33,3	30,9	34,0	40,8	44,3	48,7	53,4	..
Ovce	98,8	99,0	103,3	108,2	120,2	129,9	136,1	189,0

U toku posljednjih 5 godina povećan je broj goveda za 31%, svinja za 73% i ovaca za 37%, a to su izvanredni rezultati, pogotovo što dolaze nakon tako dugog perioda stagnacije i krize u stočarstvu.

Prema izlaganju N. S. Hruščova, predsjednika vlade SSSR-a, takav razvitak stočarstva bio je omogućen veoma snažnim širenjem površina kukuruza. Sa oko 3,5 milijuna ha u 1953. godini, površina pod kukuruzom se povećala na blizu 26 milijuna ha u 1961., poboljšanjem organizacije stočnih farmi, uvođenjem stimulativnog nagrađivanja, te pojačanjem mehanizacije radova u stočarstvu. Pored toga, na prostranim novoosvojenim površinama Sibira, Kazahstana i drugih azijskih područja nakon pionirske kulture pšenice, započelo se s razvojem stočarstva.

U razdoblju od 1956.—1960. povećana je i produktivnost i tržnost stočarske proizvodnje, pa je otkup mesa u odnosu na razdoblje 1951./55. porastao za 73%, mlijeka za 102%, jaja za 87% i vune za 63%. Povećanje broja stoke izvršeno je u SSSR-u procesom specijalizacije i koncentracije proizvodnje, tipičnim za krupnu poljoprivredu. Na poljoprivrednim državnim dobrima (sovhozi) povećan je u razdoblju od 1958. do 1960. broj goveda sa 43,9 na 57,3 milijuna, svinja sa 34,4 na 45,1 milijuna, a ovaca sa 117,7 na 122,9 milijuna. U zadružnim gazdinstvima (kolhozi) 1958. još 82% ovih gazdinstava imalo je u prosjeku ispod 600 komada stoke, dok je 1960. takvih kolhoza bilo samo još 59%. Kolhozi sa preko 1000 komada stoke bili su 1958. godine vrlo malobrojni (svega 5% od ukupnog broja), ali je njihovo učešće 1960. godine iznosilo već 20%.

U toku posljednjih godina manifestira se energičan kurs k svodenju na realne okvire broja stoke na okućnicama kolhoznika, radnika i službenika. Još je 1955. godine 33% od ukupnog broja krava bilo na takvim okućnicama, 1959. pada njihov broj na 29%, a 1960. na 23%. Slična je pojava i kod svinja, gdje su kolhoznici 1955. bili vlasnici svih svinja, a 1960. je taj broj spao na 19%.

Poduzimaju se mjere za poboljšanje prerade mesa, podižu se i moderniziraju hladnjače, klaonice i ostali objekti mesne industrije. U toku je izgradnja većeg broja manjih i srednjih mesnih kombinata, koji će vršiti preradu mesa sa područja od 50 do 150 kilometara. Proizvodnja mesa i masti povećana je u razdoblju od 1955. do 1959. sa 6,32 na 8,92 milijuna tona, a prema planu bi 1965. trebala iznositi 16 milijuna tona. U pojedinim godinama, kao npr. u 1958./59. pojavljuje se SSSR i kao neto izvoznik mesa, sa izvozom u ČSSR i DR Njemačku, makar njegova interna potrošnja sa oko 30 kg po stanovniku još nije na onoj visini koja bi odgovarala rastućem standardu stanovništva.

Povećanje broja stoke u toku je i u ostalim zemljama istočne Evrope, kod čega pokazuju brzi tempo Bugarska, Mađarska i Rumunjska, osrednji Poljska, a znatno sporiji ČSSR i DR Njemačka. Zbog povećanja gradskog stanovništva te po-

rasta njegove kupovne moći, ove dvije zemlje uvoze godišnje i do 300.000 tona mesa. Potrošnja mesa u pojedinim zemljama je dosta visoka, pokazuje stalan porast i približava se visini potrošnje u razvijenim zemljama zapadne Evrope, pa potrošnja mesa po jednom stanovniku iznosi u ČSSR oko 55 kg, Poljskoj oko 48 kg i Mađarskoj oko 45 kg, što pokazuje tipičnu potrošnju stanovništva sa višim dohocima.

Pojedine zemlje istočne Evrope su i izvoznici mesa u zapadnu Evropu. Govede meso izvoze u manjoj mjeri Mađarska i Poljska, ali su zato te države ozbiljni izvoznici svinja i svinjskog mesa. Poljska je već tradicionalni izvoznik bekona u Veliku Britaniju sa oko 50.000 tona godišnje, a 1959. je izvezla i 340.000 komada živih svinja, pretežno u SR Njemačku. Kao značajniji izvoznik živih svinja pojavila se i Bugarska, koja je od beznačajnih količina u 1957. godini povećala svoj izvoz na gotovo 200.000 komada u 1959., pretežno u SR Njemačku, Austriju i Italiju, a neke od tih zemalja izvoze svinje i svinjske polutke i u Jugoslaviju. Izgleda da je u Bugarskoj započelo jače intenziviranje stočarstva, koje je do sada bilo manjeg značaja, jer je ona bila tradicionalni izvoznik povrća, voća i grožđa. U tom pravcu izvršila je i specijalizaciju svoje proizvodnje, te sklopila dugoročne eksportne aranžmane do 1970. godine u okviru SEV (ekonomska organizacija istočno-evropskih zemalja), naročito sa SSSR-om.

Proizvodnja mlijeka u istočnoj Evropi također pokazuje brz napredak. Dok je u zapadnoj Evropi, koja je sasvim situirana mlijekom, proizvodnja u 1959. pala za 0,4% u odnosu na 1958., u zemljama istočne Evrope porasla je u istom razdoblju za 4,7%, od toga u Bugarskoj za 13,2%, Rumuniji 9,7% i SSSR-u za 5,4%, u kome je godišnja proizvodnja mlijeka po jednom stanovniku prešla 300 kg. I u ostalim zemljama istočne Evrope potrošnja mlijeka je na vrlo visokom nivou, u ČSSR iznosi 303 kg, u Poljskoj 311 kg, a što je slično potrošnji u najrazvijenijim zemljama zapadne Evrope.

Proizvodnja maslaca također je porasla u zemljama istočne Evrope u periodu 1958./59. za 6,5%, dok je u zapadnoj Evropi u istom razdoblju pala za 1,1%. Pojedine zemlje postale su jaki izvoznici maslaca, pa je Poljska 1959. izvezla 23.000 tona, a SSSR 80.000 tona, čime se afirmirao i učvrstio kao dugogodišnji neto-izvoznik maslaca, a sa ovom rekordnom izvezenom količinom postao je drugi, najjači evropski izvoznik maslaca u 1959. godini.

Svi navedeni podaci i dugogodišnja pozitivna kretanja pokazuju da su društveno-političke i ekonomske mjere, sprovedene u zemljama istočne Evrope pridonijele oživljavanju i snažnom razvoju poljoprivredne proizvodnje, naročito u SSSR-u, koji ima sve potencijalne uslove da razvije poljoprivrednu proizvodnju do grandioznih razmjera. Razvitak stočarstva i stvaranje sve jačeg tržišta stočnih proizvoda jasno ukazuje da je u toku snažan proces intenziviranja poljoprivredne proizvodnje, te da će stočarstvo i nadalje povećavati svoje učešće u vrijednosti proizvodnje u poljoprivredi.

LITERATURA

1. Kardeij — Problemi socijalističke poljoprivrede na selu.
2. D. Arsić — Poljoprivreda zemalja istočne Evrope u poslijeratnom razdoblju.
3. N. S. Hruščov — Govor na XXII kongresu KPSS.
4. UN-CEE/FAO — Revue de la situation agricole de l'Europe a la fin de 1960.